

ภาษาบาลีกับการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา

Pali Language and Buddhist Scripture Study

พระมหาสิทธชัย ชยสิทธิ (ปัญญาไวย)

Phramahasittichai Chayasitti (Panyawai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand

E-mail: sittichai_mcu@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และความสำคัญของภาษาบาลี วิธีใช้ภาษาบาลีในการศึกษาคัมภีร์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาโบราณของชาวมคธ ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประกาศพระพุทธศาสนาแสดงธรรมบัญญัติวินัยแก่พระสาวกทั้งหลายเมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในอินเดีย และแผ่ขยายในสิ่งหลคือเกาะลังกาและนานาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงเรียกภาษาของชาวมคธนี้ว่า ภาษาบาลี ซึ่งหมายถึงภาษาที่รักษาพระพุทธพจน์ที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รักษาพระสัทธรรมให้สืบต่อมาถึงบัดนี้ การศึกษาภาษาบาลีนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นกุญแจไขความรู้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้จะศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาต้องมีความรู้ภาษาบาลีเป็นเบื้องต้น จึงจะสามารถเข้าใจพระพุทธประสงค์ในธรรมวินัยแต่ละข้อได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้ง ถ้าในทีใดไม่มีผู้รู้พระพุทธรวจนะในพระไตรปิฎกไซ้ร้ ย่อมทำให้พระพุทธศาสนาไม่มั่นคง อาจเสื่อมสูญไปจากที่นั่นในที่สุด ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมและศึกษาภาษาบาลีอย่างจริงจัง เพื่อเป็นอุปกรณ์ศึกษาองค์ความรู้ที่บรรจุอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและอนุรักษ์ภาษาบาลีให้คงอยู่สืบต่อไป

คำสำคัญ: ภาษาบาลี; การศึกษา; คัมภีร์พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to study the history and significance of Pali language, how to use Pali language in Buddhist scripture study and propagate Buddhism. Found that, Pali is the ancient language of the Magahd that the Buddha used to declare Buddhism, peaching and Vinaya legislation for his disciples. When Buddhism was established in India and

expanded in Singhol (Srilangka) spreaded to many Buddhist countries. So called the Magahd language is Pali language which means the language that heals the word of the Buddha used in the propagation of Buddhism to maintain the right to continue to now. The Pali education is an important key to unlocking knowledge in the Buddhist scriptures. The human who will study the Buddhist scriptures requires knowledge of Pali language so that one can understand the Buddha's will in each discipline clearly and deeply. In any where, there is no knowledge of Words of the Buddha in Tipitaka. In the end, Buddhism will not be stable. Therefore, Pali should be promoted and studied seriously. It is a device to study the knowledge contained in the Buddhist scriptures. It is the succession of Buddhism and the preservation of Pali language.

Keywords: Pali Language; Study; Buddhist Scripture

1. บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษามคธหรือภาษาบาลีในการประกาศพระศาสนาเป็นเวลา 45 พรรษา จำแนกเป็น 3 ระยะคือ ระยะแรกทรงสั่งสอนด้วยพระองค์เอง เมื่อมีผู้เลื่อมใสในคำสอนขอบวช จึงทรงประทานการบวชด้วยพระองค์เอง ซึ่งเรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” (Tipitaka 2/160/150) จนมีพระสาวกผู้มีบรรลัทธิธรรมถึง 60 รูป จึงส่งไปประกาศ พระศาสนาในที่ต่างๆ ด้วยหลักการที่ว่า “จรธ ภิกขเว จาริกัง พหุชนหิตาย ... ฯเปฯ” แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก... ฯลฯ” (Tipitaka 4/32/32) ระยะที่ 2 หลังจากที่ส่งพระสาวกออกไปประกาศศาสนาแล้วมีผู้เลื่อมใสขอบวชมากขึ้น จึงอนุญาตให้บวชแก่กุลบุตรด้วย “วิธีไตรสรณคมน์” คือ รับเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต และเรียกการบวชวิธีนี้ว่า “ติสรณคณุปสัมปทา”

ในขณะนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้พระสาวก ทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์ปกครองกันเองเป็นส่วนใหญ่ จะมีการศึกษาปฏิบัติตามอาจารย์ ผู้เคร่งครัดในด้านต่างๆ เช่น ศิษย์สายของพระอุปเสนวังคันตบุตรก็จะถือธุดงค์เป็นวัตร เพราะอาจารย์ถือธุดงค์ เป็นต้น ระยะที่ 3 ตอนปลายพุทธกาล พระองค์ทรงเห็นว่า มีพระสงฆ์สาวกมากตามลำดับ สมควรจะได้รับมอบหมายให้สาวกดูแลปกครองกันเอง จึงให้จัดการอุปสมบทด้วยวิธีไตรสรณคมน์ ทรงอนุญาตให้บวชด้วย “วิธีอุตติจตุตถกรรมวาจา (Tipitaka 1/32/26)” ซึ่งต้องมีพระภิกษุอย่างต่ำที่สุด 5 รูป ประชุมกัน จึงจะบวชได้ นับตั้งแต่ทรงอนุญาตการบวชด้วยวิธีอุตติจตุตถกรรมวาจาแล้ว พระองค์เองก็ทรงงดอุปสมบทให้แก่ใครๆ คือ เอหิภิกขุอุปสัมปทาอีกต่อไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลังจากที่ทรงดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์จะได้คุ้นเคยกับการปกครองกันภายใต้พระธรรมวินัย (Phramaha-

tongdee Pañkāvaciro, 2011 : 12-13)

เมื่อ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายต่างสืบทอดพระธรรมคำสอนที่เป็นภาษามคธหรือภาษาบาลีด้วยมุขปาฐะคือท่องจำต่อกันมา นับตั้งแต่การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 1 สืบทอดมาตามลำดับการท่องจำสืบทอดพระธรรมวินัยด้วยภาษามคธที่ผ่านช่วงเวลาสถานที่ ย่อมมีความคลาดเคลื่อนเนื่องจากผู้ทรงจำพระธรรมวินัยภาษามคธลดน้อยลง นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาจึงคิดค้นวิธีการสืบทอดพระธรรมคำสอนมิให้ขาดหายคลาดเคลื่อนจากพุทธประสงค์ จึงมีการจารึกพระธรรมวินัยเป็นอักษรลงในใบลาน หรือหินศิลาโดยใช้ภาษามคธ หรือภาษาบาลี อักษรอินเดียโบราณ และอักษรของแต่ละประเทศที่ยอมรับพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ ทำให้มีการออกเสียงแตกต่างกัน เหตุที่ยังสืบทอดมาได้เพราะอาศัยระเบียบแบบแผนไวยากรณ์ภาษาบาลีที่มีการศึกษาควบคู่กับหลักธรรมวินัย ใช้เป็นแม่บทในการอ้างอิง และวิเคราะห์รากศัพท์ทางภาษาเพราะภาษามคธหรือภาษาบาลีเป็นภาษาพูดไม่มีอักษรเขียนเฉพาะตัว แต่มีหลักไวยากรณ์เป็นกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนจึงทำให้คงความหมายได้ครบถ้วน แม้จะใช้อักษรใดจารึกก็ตามยังคงมีความหมายและคำแปลที่สามารถทำความเข้าใจให้ตรงกันได้ การศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาในนานาประเทศจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาไวยากรณ์ภาษา

บาลีควบคู่ไปด้วย จึงจะสามารถเข้าใจในหลักธรรมวินัยได้ถูกต้องบริบูรณ์ รักษาความหมายแห่งธรรมวินัยได้ครบถ้วนที่สุด

การศึกษาภาษาบาลี สิ่งสำคัญคู่กับพระพุทธศาสนาเถรวาท คำสอนจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรองลงมา คือ อรรถกถา หากไม่ศึกษาหลักภาษาบาลี เป็นอย่างดีในเบื้องต้นก่อนแล้ว อาจตีความพระธรรมวินัยคลาดเคลื่อนและนำไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นอย่างผิดพลาดนำไปสู่การปฏิบัติที่ผิดธรรมวินัย กล่าวคือเป็นสัทธรรมปฏิรูป จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจหลักไวยากรณ์ภาษาบาลีมาช่วยในการศึกษาค้นคว้ารากศัพท์ ซึ่งพระโบราณจารย์ทั้งหลาย เล็งเห็นความสำคัญและจำเป็นเช่นนี้ จึงได้เขียนคัมภีร์หลักภาษา คือ ตำราไวยากรณ์บาลี เป็นตำราอธิบายหลักภาษาบาลีล้วนๆแห่งพระไตรปิฎก เพื่อรักษาพระพุทธพจน์ไว้ให้ถูกต้องที่สุดและสามารถเทียบเคียงสอบทานกับพระไตรปิฎกที่เก็บไว้ในสถานที่ต่างกันได้ และเพื่อรักษาความหมายพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎกให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามหลักการแห่งพระพุทธศาสนา

2. ความเป็นมาของภาษาบาลี

ภาษามคธ นับว่าเป็นภาษาผู้ดีเป็นอริยโฆหาร และเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้ประกาศพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า ภาษาบาลี เพราะเป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์* ภาษามคธเป็นภาษาที่ชาวอินเดียโบราณใช้เป็นเครื่องมือสื่อสาร

* คำว่า “บาลี” มีวิเคราะห์ว่า พุทธวจน ปาเลตติ ปาลี (ภาษา) คำแปล ยา ภาษา อันว่าภาษา ไต ปาเลติ ย่อมรักษาไว้ พุทธวจน ซึ่งพระพุทธพจน์ อิติ เพราะเหตุ นั้น สา ภาษา อันว่าภาษา นั้น ปาลี ชื่อว่าภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์

มาก่อนสมัยพุทธกาลประมาณ 2,500 กว่าปี และเป็นภาษาสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประกาศพระพุทธศาสนา เป็นภาษาสื่อคำสอนของพระพุทธองค์ เพราะว่าในคราวประกาศพระศาสนานั้น บาลีเป็นภาษาของประชาชน (Dutt and Bajpai, 1956 : 28) เป็นภาษาแสดงธรรมและบัญญัติวินัย อนึ่งภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้สืบทอดจารึกรักษาพระพุทธพจน์แต่เดิมมา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท หรือจารึกคัมภีร์พระพุทธศาสนาต้นเดิมที่เป็นพระพุทธวจนะอันพระสังคีติการจารย์รวบรวมไว้ กล่าวคือ คัมภีร์พระไตรปิฎกที่พระอรหันต์ 500 องค์ ประชุมกันรวบรวมจัดสรรให้เป็นหมวดหมู่คราว ปฐมสังคายนา คำว่า “ภาษาบาลี” มีคำไวพจน์ที่มักใช้แทนกันอีกคำหนึ่งคือ “ภาษามคธ” เพราะเป็นภาษาของชาวมคธ ปัจจุบันคือรัฐพิหาร ประเทศอินเดีย

ภาษาบาลีหรือภาษามคธนั้น เป็นภาษาพูด ไม่ใช่ภาษาเขียน จึงไม่มีอักษรโดยเฉพาะ แต่สามารถใช้อักษรของนานาประเทศจารึกภาษามคธได้ เช่น ภาษามคธอักษรไทย ภาษามคธอักษรพม่า ภาษามคธอักษรศรีลังกา ภาษามคธอักษรลาว เป็นต้น เพราะว่าในสมัยพุทธกาลยังไม่มีการศึกษาภาษาบาลีในรูปแบบไวยากรณ์ พระพุทธสาวกในครั้งพุทธกาล ส่วนมากมีความรู้ในไวยากรณ์สันสกฤต เมื่อพระสาวกนำพระพุทธศาสนา มาเผยแผ่ที่เกาะลังกาได้ใช้ความรู้ในด้านไวยากรณ์สันสกฤต แต่งไวยากรณ์บาลีเป็นตำราศึกษาภาษาบาลี เพื่อประกอบการศึกษาพระไตรปิฎก พระสาวกที่มีความรู้ภาษาบาลีเป็นอย่างดีจึงได้แต่งคัมภีร์ อรรถกถา คัมภีร์ฎีกา อธิบายพระไตรปิฎกใช้เผยแผ่

พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป แทบจะไม่ต้องกล่าวถึงการเรียนเฉพาะภาษาบาลีโดยตรงเท่านั้น เพราะชาวชมพูทวีปเป็นเจ้าของภาษา ย่อมทราบความหมายของถ้อยคำที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายเทศนาสั่งสอน แม้จะทราบความหมายก็จริงแต่บางครั้งการจารึกถ้อยคำที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนา จำเป็นต้องมีการขยายความทางภาษา เช่นที่ทรงแสดงว่า “มาตรี ปิตรี หนตวา ... อนินโฆ ยาติ พุราหมโณ บุคคลฆ่ามารดา ฆ่าบิดา... แล้ว ดำเนินชีวิต เป็นพราหมณ์อยู่อย่างไรทุกข์ (Tipitaka 25/294)” ข้อความนี้เป็นพระพุทธพจน์ ซึ่งถ้าถือตามตัวอักษรจากข้อความนี้ก็ จะขัดแย้งกับเรื่องของอนันตริยกรรม ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่อื่น ซึ่งเป็นกรรมหนักที่สุดฝ่ายบาปอกุศลอันให้ผลรุนแรงต่อไปโดยไม่มีกรรมอื่นจะมากันได้ อนันตริยกรรมนั้นมี 5 ประการ คือ 1) ฆ่ามารดา 2) ฆ่าบิดา 3) ฆ่าพระอรหันต์ 4) ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตห้อ และ 5) ทำสงฆ์ให้แตกกัน (Tipitaka 22/129/209) เป็นกรรมห้ามสวรรค์และห้ามนิพพาน แต่พระพุทธพจน์นี้ได้มีการขยายความว่า มารดา หมายถึง ตัณหา ความที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในที่อื่นว่า “ตณฺหา ชเนติ ปุริสั (Tipitaka 17/55/42)” แปลว่า “ตัณหาย่อมทำให้คนเกิด” คือคนที่ยังมีตัณหาย่อมเกิดอีก ถ้าฆ่าตัณหาได้ก็ไม่ต้องเกิด ก็สิ้นทุกข์ ส่วนบิดา หมายถึง อัสสมิมานะ คือ การถือตัวว่าเป็นบุตรของคนนั้นคนนี้ เช่นถือตัวว่าเป็นบุตรของชนชั้นสูงเมื่อฆ่าบิดาคืออัสสมิมานะได้ก็หมดทุกข์ เป็นต้น

ไวยากรณ์บาลี เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งนัก เพราะนับเข้าในศาสตร์ 18 ประเภท ที่ควรศึกษาเล่าเรียน ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์อันเกี่ยวเนื่องกับพระเวท ไวยากรณ์เป็นศาสตร์สำคัญที่สุดเพราะเป็นอุปการะในการศึกษาพระเวทและศาสตร์อื่นๆ บุคคลผู้ขาดความรู้ในไวยากรณ์เปรียบเสมือนคนใบ้ที่ไม่สามารถชี้แจงความประสงค์ของตนได้ ด้วยเหตุที่ศาสตร์ดังกล่าวประดิษฐ์ปากอันเป็นอวัยวะสำคัญยิ่ง ดังนั้นไวยากรณ์จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นศาสตร์อันทรงคุณค่านับตั้งแต่โบราณกาลเป็นต้นมา (Suthon, 2016 : 36)

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานได้ประมาณ 3 เดือนแล้ว พระสงฆ์สาวกได้ประชุมกันทำการสังคายนาพระธรรมวินัย นับตั้งแต่ครั้งที่ 1 เป็นลำดับมา โดยอาศัยการทรงจำสืบต่อกันมาด้วยวิธี “มุขปาฐะ” จนถึงการสังคายนาครั้งที่ 3 ได้รวบรวมประมวลคำสอนของพระพุทธองค์ไว้เป็นหมวดหมู่ เรียกว่า “พระไตรปิฎก” เมื่อปี พ.ศ. 433 ได้มีการสังคายนาครั้งที่ 2 ในศรีลังกา นับเป็นครั้งที่ 5 ต่อมาจากอินเดีย รัชสมัยของพระเจ้าวสุทโธทมิถุญญ โดยมิพระรักขิตมหาเถระเป็นประธาน ณ อาโลกเลนสถาน มตเลนชนบท สาเหตุที่ทำให้มีการจัดทำสังคายนาครั้งนี้ เนื่องจากเห็นพ้องกันว่า การณ์ไกลข้างหน้า ถ้าจะใช้วิธีท่องจำพระพุทธรวณะต่อไป อาจมีข้อวิปริตผิดพลาดได้ง่าย เพราะปัญญาในการท่องจำของกุลบุตรเสื่อมถอยลง จึงตกลงให้มีการ “จารึกพระพุทธรวณะลงในใบลาน” การสังคายนาจารึกพระธรรมวินัยครั้งนี้จึงเป็นครั้งสำคัญมาก เป็นเหตุ

ให้มีการคัดลอกพระไตรปิฎกแพร่หลายไปสู่พุทธบริษัทมากยิ่งขึ้น เมื่อมีภิกษุจาริกไปเผยแผ่ศาสนาในถิ่นใด หรือ มีการสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างสงฆ์ในนานาประเทศ ก็ย่อมจะคัดลอกพระไตรปิฎกนำไปยังประเทศถิ่นฐานนั้นๆ จนถึง พ.ศ. 956 ได้มีการสังคายนาครั้งที่ 3 ในศรีลังกา นับเป็นครั้งที่ 6 ต่อจากอินเดีย พระพุทธโฆษาจารย์ได้เป็นประธาน ชุมนุมสงฆ์แปลพระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถาภาษาสิงหล ซึ่งเป็นภาษาลังกา กลับมาเป็นภาษาบาลีอีกครั้ง มีพระเจ้ามทานามเป็นองค์อุปถัมภ์ ในครั้งนี้ไม่ถึงกับนับเป็นการสังคายนา เป็นแต่แปลพระไตรปิฎกจากภาษาสิงหลลงสู่ภาษาบาลี (มจร) ข้อนี้ น่าสังเกตว่าการสังคายนาครั้งที่ 5 มีการจารึกคำสอนลงในใบลานนั้น อาจารย์ด้วยภาษาสิงหล ไม่ใช่ภาษามจร พระพุทธโฆษาจารย์ ท่านเป็นชาวอินเดียได้เข้าไปอยู่ในลังกานาน เห็นว่าภาษามจรเป็นต้นตภาษา อันมีแบบแผน ควรแปลกลับมาเป็นภาษามจรตามเดิม เพื่อใช้เป็นภาษากลางของฝ่ายเถรวาท จึงได้ดำเนินการแปลเพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์

การที่พระสงฆ์ชาวสิงหล แปลอรรถกถาอธิบายพระไตรปิฎกเป็นภาษาสิงหลนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงจากการปะปนกับลัทธินิกายอื่น ดังข้อความที่แสดงประวัติการนำพระไตรปิฎกและอรรถกถาลงมาที่สิงหลว่า “อรรถกถาคือถ้อยคำอธิบายความนั้น เป็นแนวทางถ้อยคำอธิบายความพระพุทธรวณะ ซึ่งพระธรรมสังคากาจารย์ทั้งหลาย สังคายนาพระไตรปิฎกแล้วยกขึ้นเป็นแนวทางสั่งสอนตามสมควรแก่การอธิบายพระพุทธรวณะนั้น ได้รับการสังคายนา 3 ครั้ง พระมหินทเถระนำลงมาเผยแผ่

ที่สิ่งหลง เพื่อหลีกเลี่ยงการปะปนกับลัทธินิกายอื่น” จน พ.ศ. 900 เศษ พระพุทธโฆษาจารย์ได้ลงมาที่สิ่งหลงขอแปลอรรถกถาภาษาสิ่งหลงกลับเป็นมคธคือ ภาษาบาลี อรรถกถาจึงได้รับการรักษาสืบต่อด้วยภาษาบาลี พระไตรปิฎกจึงชื่อว่ายังคงรักษาสืบต่อไว้ด้วยภาษาบาลี แต่อธิบายพระไตรปิฎกด้วยภาษาพื้นเมืองสิ่งหลงเหมือนในประเทศอื่นๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อจะศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาบาลี ทำให้พระสงฆ์ชาวสิ่งหลงต้องเรียนรู้ภาษาบาลี คือ ศึกษาไวยากรณ์บาลีเมื่อพระสงฆ์ชาวสิ่งหลงมีการศึกษาภาษาบาลี จึงมีความรู้เชี่ยวชาญช่วง พ.ศ. 1700 พระสงฆ์ชาวสิ่งหลงได้แต่งคัมภีร์อธิบายอรรถกถาจำนวนมากเรียกว่า ฎีกา

ดังนั้น การศึกษาหลักบาลีไวยากรณ์จึงมีความสำคัญและจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างละเอียดเพื่อจะเป็นอุปกรณ์ศึกษาพระไตรปิฎกอรรถกถา ฎีกา จึงจะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “อริ ภิกขเว ภิกขุ ทุคคหิต์ สุตตนต์ ปริยาปุณนติ ทุณนิกขิตเตหิ ปทพยญชนหิ ทุณนิกขิตตสส ภิกขเว ปทพยญชนสส อตโถปิ ทุณนโย โหติ ฯ อัย ภิกขเว ปฐโม ธมโม สทมมสส สมโมสาย อนตรธานาย สิวตตติ ฯ (Tipitaka 2/160) “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เรียนสุดตันตะที่จำกันมาผิดเพราะบทพญญชนะสืบทอดกันมาผิด ภิกษุทั้งหลาย บทพญญชนะที่สืบทอดกันมาผิด ย่อมเป็นเหตุให้อธิบายผิดได้ นี่เป็นเหตุข้อที่ 1 ที่ทำให้ลัทธิธรรมลบลื่อน” (Suthon, 1999 : 277) ไวยากรณ์บาลีนั้นที่พระสงฆ์ชาวอินเดียก็ดี พระสงฆ์ชาวสิ่งหลงก็ดี และสงฆ์ชาวพม่าก็ดี แต่งขึ้นได้รับ

การรวบรวมเป็นตำรา และแต่งกันที่สิ่งหลงแล้ว ขยายไปแต่งกันที่พม่า มีจำนวนมาก ตามที่ปรากฏคือ กัจจายนไวยากรณ์ คัมภีร์ไวยากรณ์บาลีนั้นเป็นตำราวิชาภาษาว่าด้วยรูปคำและการประกอบรูปคำให้เป็นประโยค จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นต่อการเรียนรู้หลักภาษาบาลี เป็นระบบการสื่อสารและแปลความหมายได้

3. ความจำเป็นที่ต้องเรียนภาษาบาลี

ภาษาถิ่นของแคว้นมคธในประเทศอินเดียที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประกาศคำสอนเผยแผ่ศาสนาในสมัยนั้นดูเหมือนไม่มีใครเรียกภาษามคธว่า ภาษาบาลีเลย หลังจากที่ได้รวบรวมคำสอนของพระพุทธองค์เป็นปิฎกทั้งสามแล้ว พระอรรถกถาจารย์ทั้งหลายอ้างถึงคำสอนในพระไตรปิฎกโดยใช้คำว่า “ปาสิ” ด้วยเหตุนี้เหล่านักปราชญ์บูรพาจารย์ได้นำคำว่า “ปาสิ” (คำสอน) มาใช้ในฐานะเป็นชื่อของภาษาอีกอย่างหนึ่งด้วย นับได้ว่าคำว่า “ปาสิ” ที่ใช้ในฐานเป็นชื่อของภาษาจึงเกิดขึ้นมาโดยเรียกว่า “ภาษาบาลี” อันที่จริงภาษาบาลีก็คือภาษามคธนั่นเอง ภาษาบาลีถูกใช้เรียกคำสอนในพระไตรปิฎกที่หมายถึงพระบาลีด้วย แม้ในปัจจุบันเมื่อพูดถึงภาษาบาลีก็เข้าใจกันว่าคือคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือภาษาของพระพุทธศาสนาเถรวาท ยิ่งกว่านั้นคนส่วนมากย่อมเข้าใจกันว่าภาษานี้เป็นภาษาของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นภาษาที่ชาวมคธใช้กันในอดีตกาลอันเป็นภาษาที่มีวิวัฒนาการขึ้นตามธรรมชาติ วิชาภาษาศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า “ภาษาปรากฏ” (จากคำว่า ปรกฤติ = ธรรมชาติ) เมื่อมีความเป็นมาเป็นเช่นนี้

ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา จึงควรศึกษาจากภาษาบาลี ซึ่งจะทำให้รู้ธรรมชาติของแก่นคำสอนดีกว่า การศึกษาจากภาษาอื่นซึ่งแปลหรือถอดความจากบาลีอีกทอดหนึ่ง ความสำคัญของบาลีจึงมีต่อวงการการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เพื่อให้ได้เรียนรู้พระธรรมวินัยที่ถูกต้องมากขึ้น ได้รู้บทพยัญชนะเนื้อความแห่งพระสัทธรรมที่ลึกซึ้ง ไม่เลอะเลือนปนเพื่อน และไม่สูญหายไปแห่งพระสัทธรรมที่สืบทอดกันมาดี และพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นต่อไป

การเรียนการสอนภาษาบาลีไม่ว่าจะในหลักสูตรใดของสถาบันใด ย่อมเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาทั้งนั้น เพราะเป็นการเรียนรู้ทั้งตัวภาษาและคำสอนของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพราะตำราส่วนมากเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ที่บรรจุอยู่ในพระไตรปิฎกมาปฏิบัติได้ถูกต้อง อันเป็นผลทำให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้อีกทางหนึ่ง และที่ว่าเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ก็เพราะคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นเหมือนกระจก ให้ส่องมองดูรู้ชัดและวัดว่าการศึกษาบาลีในประเทศต่างๆ ที่รับเอาพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ไม่ย่อหย่อนกว่านานาอารยประเทศที่ศึกษาและปฏิบัติ จักเป็นสมบัติของชาติต่อไป ตัวอย่างเช่น คัมภีร์ไบเบิลสหราชอาณาจักรของภาคเหนือตอนบน (ล้านนา) ของประเทศไทย หรือเรียกกันในทางล้านนา และหนังสือตำราที่เคยมีมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยนักปราชญ์ทางบาลีอีกจำนวนมากได้เขียนไว้ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ จักได้รับการผนวกบวกรวบรวมเข้าให้แก่วรรณคดีไทยรวมเข้าไปกับคัมภีร์บาลี

ฝ่ายเถรวาทแห่งล้านนาไทย ที่ได้สร้างชื่อเสียงในทางภาษาบาลีให้แก่ประเทศไทยอยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ (Phramahasomjin Sammāpaṅkō, et al., 2006 : 246-248) ในปัจจุบันพระสงฆ์สามเณรที่จะบวชเรียนแต่อายุน้อยๆ มีจำนวนลดน้อยลง และพระสงฆ์ปัจจุบันที่บวชอยู่ก็มีความเพียรในการเรียนบาลีย่อหย่อน จากสถิติสอบบาลีสนามหลวงคือน้อยลงเรื่อยๆ วิธีสืบต่อที่ดีคือศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจากภาษาบาลี ซึ่งเป็นที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

4. การศึกษาภาษาบาลีในประเทศไทย สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนไทยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาตั้งราชวงศ์สุโขทัยขึ้น จนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชน เป็นสถาบันที่ให้การศึกษแก่ประชาชน โดยเฉพาะวิธีการใช้ภาษาบาลีศึกษาพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติและเผยแผ่แก่กุลบุตรที่เข้ามาบวชสมัยพระธรรมราชาลิไท ได้มีการแต่งตั้งพระสังฆเถระเป็นสังฆราชประจำแต่ละหัวเมือง ทำให้พระสังฆราชแต่ละหัวเมืองขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ทางคณะสงฆ์มีการปกครองสอดคล้องกับการปกครองประเทศโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักร คณะสงฆ์ไทยนับแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน มีการปกครองหมู่คณะคล้ายตามแบบอย่างการปกครองบ้านเมืองตามกาลสมัย ในสมัยที่

มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช ก็มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขปกครองสั่งการพระสงฆ์ทั่วสังฆมณฑลเมื่อการปกครองบ้านเมืองเปลี่ยนเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ก็เปลี่ยนคล้อยตามระบอบประชาธิปไตยสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการ คณะสงฆ์ผ่านทางสังฆสภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร (Department of Religious Affairs, 1999)

ในปัจจุบันศึกษาบาลีของไทยเป็นอย่างไร ผู้ที่อยู่ในวงการภาษาบาลีคงจะตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า “เข้าขั้นวิกฤติ” ทำไม่ถึงเป็นเช่นนั้น เพราะปัญหาที่เป็นสาเหตุแห่งวิกฤตการณ์บาลีที่สำคัญ 2 ประการ คือ วิกฤตการณ์ที่เกิดจากปัจจัยภายใน และวิกฤตการณ์ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก

วิกฤตการณ์ที่เกิดจากปัจจัยภายในได้แก่ ขาดนโยบายการส่งเสริมระบบการจัดการศึกษาภาษาบาลีเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างหลักสูตร และกระบวนการสอน และการประเมินผลไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน พระสังฆาธิการทางคณะสงฆ์ระดับรากหญ้าขาดการส่งเสริมและเอาใจใส่ การบริหารจัดการศึกษาภาษาบาลีพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชในศาสนาตกลงอย่างรวดเร็ว พระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชไม่ใส่ใจในการศึกษาภาษาบาลีอย่างแท้จริง ตัวอย่างวิกฤตการณ์ที่เกิดจากปัจจัยภายใน คือ จำนวนการลดลงของพระภิกษุสามเณร จากการที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดเก็บข้อมูลสถิติจำนวนพระภิกษุและสามเณร ประจำปี พบว่ามีการลดลงของพระเณรตามลำดับทุกๆ ปี วิกฤตการณ์

ที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายการจัดการศึกษาแห่งชาติ เช่น การขยายโอกาสทางการศึกษาทัศนคติของพ่อแม่ในการส่งเสริมให้ลูกบวชเรียนลดลง ไม่มีนโยบายทางราชการที่จะรองรับผู้เรียนจบจากสถาบันบาลีโดยตรง สภาพแวดล้อมของสังคมที่เจริญเติบโตในด้านต่างๆ การรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่น ในฐานะพุทธบริษัทจำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีเพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาพระไตรปิฎก และตำราคัมภีร์ต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์บันทึกด้วยภาษาบาลี

5. การใช้ภาษาบาลีศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อการเผยแผ่

การศึกษาคัมภีร์มีจุดหมายโดยตรง คือ การธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ได้ โดยหลักการที่ว่า “พระพุทธศาสนาจะมั่นคงและเจริญก็ด้วยการที่มีบุคลากรคือศาสนทายาทรู้หลักธรรมคำสั่งสอนอย่างชัดเจนและถูกต้อง ตามหลักพระธรรมวินัยและนำมาปฏิบัติให้บังเกิดเป็นผลสำเร็จอย่างพร้อมมูล ตรงเรื่อง ตรงตามแนวทางแห่งพระธรรม และนำมาชี้แจงแสดงแก่บุคคลอื่นให้ได้รับรู้ตาม และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันของตน” การจะทำความเข้าใจให้ชัดเจนได้นั้น จะต้องมีการศึกษาภาษาบาลี เพราะเป็นภาษาที่ห่อหุ้มหลักพระธรรมคำสั่งสอนไว้ เป็นเครื่องทำลายปมปัญหา ข้อสงสัยต่างๆ ซึ่งอาจเกิดจากความเข้าใจไม่ตรงกัน เมื่อมีข้อถกเถียงทางพระธรรมวินัยเกิดขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ จะยุติข้อขัดแย้งนั้นได้

ก็ด้วยอาศัยภาษาบาลีที่เป็นสื่อความหมายที่เก็บรักษาพระพุทธรูป และคำอธิบายความหมายของพระมหาเถระผู้มีชีวิตอยู่ทันได้เห็น ได้ฟังพระพุทธรูปจากพระโอรส หรืออยู่ในที่ใกล้เคียง ถัดมาที่ยังพอสืบค้นถึงความเป็นมา โดยผ่านการเรียนรู้จากमुखปาฐะของบูรพาจารย์เหล่านั้น ผ่านการกลั่นกรองและจดจำจารึกมาแต่ยุคดั้งเดิม ซึ่งมีฐานความคิดและการเรียนรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาโดยตรง นำเชื่อถือได้และมีความเที่ยงตรงตามพุทธประสงค์ มากกว่าการศึกษาจากคัมภีร์ที่มีภาษาซึ่งผ่านการแปลจากบาลีมาแล้ว และมาถกเถียงแสดงปรีมปวาหะโดยความเข้าใจผิดๆ

การคัดเลือกศาสนทายาทด้วยการสอบวัดความรู้ทางภาษาบาลี จึงมีกระบวนการที่เข้มข้นไปตามลำดับขั้นของการศึกษา เพื่อให้มีความพร้อมในองค์ความรู้สามารถสืบทอดพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งยิ่งนานวันยิ่งจะมีความซับซ้อนแห่งประเด็นปัญหาที่ถกเถียงเข้ามาประชิดพระศาสนาอย่างไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ถ้าพระภิกษุสามเณรผู้เป็นศาสนทายาทสืบทอด พระศาสนาขาดความรู้ความเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยอย่างแจ่มชัด ก็ไม่สามารถปลดเปลื้องปรีมปวาหะที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นได้ พระสัทธรรมจะดำรงมั่นคงอยู่ได้เพราะศาสนทายาทมากด้วยความสามารถ ความรู้ ประสบการณ์ สามารถใช้ความรู้ความสามารถของตนแก้ข้อกล่าวหาอันเป็นปรีมปวาหะได้อย่างเบ็ดเสร็จ พร้อมทั้งดำรงตนอยู่ในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะของประชาชน ประชาชนมีความเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจ ในถ้อยแถลงและคำชี้แจง

อันเป็นอรรถเป็นธรรม อีกทั้งยังได้เชื่อมั่นว่าทำบุญกับท่านยังได้บุญจริง ซึ่งเป็นไปตามบทสังฆคุณที่ว่า อนุตฺตโร ปุณฺณุกเขตฺโต โลกสฺส เป็นเนื่อนาบุญอย่างยอดเยี่ยมของชาวโลก (The Master of Pail Section, 2016 : 192-193)

ส่วนการปฏิบัติและเผยแผ่หมายถึงการปฏิบัติทางธรรมวินัยทั่วไป คือการใช้ภาษาบาลีศึกษาพระพุทธรูปศาสนา 4 ประเด็น คือ 1) พระวินัย 2) พระสูตร 3) พระอภิธรรม และ 4) ทศนะของนักวิชาการที่ศึกษาพระพุทธรูปศาสนาแล้วแสดงทศนะออกมาปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร การศึกษาจะวิเคราะห์อยู่บนพื้นฐานแห่งหลักการทางภาษาบาลี ในส่วนสุดตะ สุดตานุโลม อัจฉริยวาท และอติโนมิตี (Tipitaka 1/751) องค์ประกอบทางด้านการศึกษาในพระพุทธรูปศาสนาซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักของพระสาวก มี 3 ประการ คือปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย คือพระไตรปิฎก เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการปฏิบัติ และการเล่าเรียนพระธรรมวินัยหรือปริยัติธรรมนั้น เป็นการศึกษาในภาคทฤษฎีที่อาศัยความรู้พื้นฐานคือ บาลีไวยากรณ์ ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อเป็นการอบรม กาย วาจา ใจ และปฏิเวธ ได้แก่ มรรคผลนิพพาน ที่บุคคลจะพยายามเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา (Phramahatongdee Pannavaciro, 2011 : 14) จุดมุ่งหมายในการรักษาพระพุทธรูป คือ การเรียนบาลีไวยากรณ์ แม้จะแตกต่างอาจารย์ แต่ได้รูปสำเร็จเป็นคำและหน้าที่ของคำขึ้นมาตรงกัน ทั้งยังตรงกับบาลี

คือ พุทธพจน์ก็นับว่าใช้ได้เพราะพระพุทฺธพจน์เป็นหลัก อาจารย์หรือตำราต่างๆ เป็นสื่อ เป็นทางที่จะนำเข้าไปหาพุทธพจน์ เปรียบเทียบได้กับคำพูดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ว่า “ในการศึกษาพระพุทฺธศาสนานั้น ตัวแท้ตัวจริงก็คือพระพุทฺธเจ้า เราต้องเอาพระพุทฺธเจ้าเป็นหลักไว้เสมอ แล้วเอาอาจารย์เป็นสื่อ เป็นทางที่จะนำเข้าไปหาพระพุทฺธเจ้า ถ้ามีสติกำหนดไว้อย่างนี้เสมอ ก็ค่อนข้างจะปลอดภัย” คณะสงฆ์ไทยถือว่าพระไตรปิฎกเป็นตำราหลักสูตรของพระพุทฺธศาสนา ซึ่งบันทึกด้วยภาษาบาลีมาแต่เดิมเป็นภาษาที่พระสงฆ์สาวกได้จัดทำสังคายนา การแปลพระไตรปิฎกจากภาษาบาลีไป เป็นภาษาของตนเมื่อภาษาของตนเปลี่ยนความหมาย คำแปลที่ถือว่าถูกต้อง ก็มีความหมายคลาดเคลื่อน จึงเห็นพ้องต้องกันว่า หากแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกไปเป็นภาษาของตนจากภาษามครโดยทิ้งของเดิมเสียหายหมดแล้ว พระธรรมวินัยก็อาจจะวิปริตและคลาดเคลื่อนไป จึงต้องพยายามรักษาคัมภีร์พระไตรปิฎกไว้ให้อยู่ในภาษาบาลีตามเดิม

6. สรุป

การศึกษาพระพุทฺธศาสนาครั้งพุทฺธกาลเป็นการศึกษา โดยการฟังโดยตรงจากพระพุทฺธเจ้า ซึ่งทรงใช้ภาษามครหรือภาษาบาลี แสดงธรรมและทรงบัญญัติวินัยแก่พระสาวกทั้งหลาย ภายหลังพุทฺธปรินิพพานแล้วความรู้ต่างๆ ได้รับการสืบทอดด้วยการสังคายนา ครั้งที่ 1 เป็นลำดับมา การศึกษาคัมภีร์ในพระพุทฺธศาสนาเถรวาทเริ่มเป็นรูปร่างเมื่อพระพุทฺธศาสนาเผยแผ่ไปในเกาะสิงหล

คือ ศรีลังกา และขยายออกไปสู่นานาประเทศที่นับถือพระพุทฺธศาสนา คือ ประเทศพม่า ประเทศไทย ประเทศกัมพูชา ประเทศลาว ภาษาบาลีจึงถูกจารึกด้วยอักษรและแปลเป็นภาษาของประเทศเหล่านั้น และมีอิทธิพลต่อภาษาของประเทศเหล่านั้น

การพัฒนาศาสนทายาทให้มีความรู้ความเข้าใจพระพุทฺธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะบาลี ไวยากรณ์ที่ต้องรักษารากศัพท์ต่างๆ ในการศึกษาตีความพระธรรมวินัยให้มีความชัดเจน สามารถแก้ปัญหาความเข้าใจผิดในระดับต่างๆ ได้ สามารถแก้ปัญหาปรัมปวาทะที่เกิดจากคำแปลพระไตรปิฎก อรรถกถาภาษาไทย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สถาบันสงฆ์ให้ความสำคัญสนับสนุนการจัดการศึกษาบาลีมาตั้งแต่อดีตกาล แม้ในปัจจุบันจะมีการปรับเปลี่ยนการเรียนด้วยเทคนิควิธีให้เข้ากับกาลสมัย และง่ายต่อการเรียนบาลี โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่ก็ยังมีข้อจำกัด คือ ต้องใช้เวลาในการท่องจำให้ชำของคล่องแคล่วเพื่อจะสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งได้ทันทั่วทั้งที่ เพราะปัจจุบันชาวไทยอิสระในการนำเสนอข้อมูลต่างๆ ใช้ความรู้ของตนตีความพระไตรปิฎก โดยไม่ใส่ใจกับคัมภีร์อรรถกถาที่อธิบาย หรือเทียบเคียงบาลีก่อนแล้วนำเสนอข้อมูลที่ขัดแย้งทำให้เกิดการเข้าใจผิดแห่งคนหมู่มาก การกระทำอย่างนั้น ผิดหลักการแห่งพระพุทฺธศาสนาเถรวาท ความรู้ที่ยังเก็บอยู่ในคัมภีร์พระพุทฺธศาสนาเถรวาทยังมีอยู่มหาศาล ทั้งที่อยู่ในรูปบาลีและคัมภีร์ภาษาอื่นๆ คัมภีร์ภาษาบาลีชั้นพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่แปลออกมาเป็นภาษาไทย ที่มีการชำระจัดพิมพ์อาจบกพร่อง

อยู่ควรจะได้มีการชำระตรวจทานให้ถูกต้อง เพื่อเป็นการนำเสนอความรู้ที่ถูกต้องตามหลักการ พระพุทธศาสนา เกรวาท ปราศจากข้อก้งขาทั้งปวง ภาษาบาลีชื่อว่าเป็นอายุของพระพุทธศาสนา วิธีการรักษาความหมายที่ถูกต้อง แห่งคำสั่งสอน ของพระพุทธศาสนาเกรวาท คือ การศึกษาภาษา บาลีให้ถ่องแท้ ถ้าพระสงฆ์ไทยเลิกศึกษาภาษาบาลี เพราะเห็นว่า มีคัมภีร์ที่แปลเป็นภาษาไทยก็เพียงพอแล้ว ในอนาคตอันใกล้ย่อมทำให้คำสั่งสอน

อันตรธานไป เพราะไม่มีผู้เข้าใจตันติภาษาที่มี แบบแผนตายตัว แต่ในปัจจุบันพบว่าประเทศไทย ยังมีผู้ศึกษาบาลี จึงควรส่งเสริมให้มีนวัตกรรม สื่อเทคโนโลยีที่ใช้ในการสืบค้น แปลภาษา คัมภีร์ พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ และการศึกษา บาลีไวยากรณ์อย่างหลากหลาย ถ้าชาวพุทธ มีความรู้บาลีจะทำให้เข้าใจคำสอนได้ง่ายยิ่งขึ้น การปฏิบัติผิดต่างๆ ย่อมลดน้อยลง และทำให้เข้าใจ ภาษาไทยได้ดียิ่งขึ้น

References

- 3 Region Sangha Adminsistration. (2013). *Pali Training before Test in Years 17*. Sing Buri : Ton-Boon-Pim-Dee.
- Department of Religious Affairs. (1999). *Books of the Monks on the Rules, Regulations and orders of the Monks*. Bangkok : Department of Religious Affairs Publishing.
- Dutt, N. and Knshna Datta Bajpai, K.D. (1956). *Development of Buddhism in Uttar Pradegh*. Lucknow : Publication Bureau Government of Uttar Pradegh.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1963). *Mahachula Pali Cannon Tipitaka 1957*. Bangkok : Rungruangtam Printing House.
- _____. (1991). *Pali Atthakatha Version of Mahachulalongkornrajavidyalaya*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.
- _____. (1996). *Thai Tipitaka Version of Mahachulalongkornrajavidyalaya*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.
- Phradhammapitaka (P. A. Payutto). (n.d.). *Saint or Demon*. Bangkok : The Dhamma Club MCOT Radio Station.
- Phramahasomjin Sammāpañño, et al. (2006). *51st A Thematic of Bechelor of Art (Buddhist Studies) Academic Year 2004*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.
- Phramahatongdee Paññāvaci. (2011). *Pali Studies*. Nakhorn Pathom : Petch Kasem Printing.

Suthon, R. (1999). *The Daimon from Tipitaka Scriptures*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

_____. (2013). *The Need of Pali Language Learning in Buddhism*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.

The Master of Pali Section. (2016). *The Pali Exams Title of Master of Pali Section*. Bangkok : n.p.